

DOI 10.33294/2523-4234-2026-36-77-98

УДК 27-9:94(477.8)"1706/1762"+003.072

ORCID 0009-0004-2367-5219

ISSN 2523-4234

Ірина Скочиляс

Печатки Онуфрія Шумлянського (перед 1706 – 1762) унійного єпископа Перемишльського, Самбірського і Сяноцького

У статті проаналізовано історіографію присвячену постаті перемишльського унійного владики Онуфрія Шумлянського, зосереджуючи увагу на гербах та генеалогії єпископа. Охарактеризовано види документів, які зберігаються в Державному архіві в Перемишлі, засвідчених штемпелями та особливості коробораційних формул цих актів і відповідність їх написам на печатках. З'ясовано роль печатки і підпису у церковній канцелярії XVIII ст. Визначено періоди застосування матриць (від 1 до 17 років). Розглянуто особливості сюжетних зображень на штемпелях – гравіювалися атрибути вищого духовенства (кардинальський капелюх з китицями горностаєва мантія, єпископський жезл та митра) та шляхетські й родові символи (герби, шляхетська корона). Описано легенди та охарактеризовано їхній зміст. Укладено каталог усіх виявлених печаток.

Ключові слова: єпископ, Онуфрій Шумлянський, Перемишльська єпархія, документи, герб, печатка, відбитки, сюжетне зображення, легенда

Iryna Skochylias

Seals of Onufry Shumlianskyi (before 1706–1762), Uniate Bishop of Peremyshl, Sambir and Sanok

The historiography on the biography, genealogy and coats of arms of the Peremyshl Uniate Bishop Onufry (Shumlianskyi) is analyzed. The types of documents stored in the State Archives in Peremyshl, Central State Historical Archives of Ukraine in Lviv and National Archives in Krakow (Section I – Old Polish town and country records, family and family archives, collections and sets), certified by seals, are described. It is stated, that these include deeds relating to property, finance, morality, religious life, pastoral epistles (or universals), and letters of appointment for priests.

It is possible to identify 5 different stamps used by Bishop Onufry between 1744 and 1762. Three were without inscriptions, and two had inscriptions in Latin. For each stamp, the probable period of use was determined by analysing documents bearing the bishop's seals, as well as data from biographical studies, prosopography and other humanities disciplines.

Stamps were used from 1 year (for uninscribed seals) to 11–17 years (for seals with inscriptions). The material for the impressions of the seals was mastic, paper, and sealing wax.

Seals with inscriptions in Latin (2 pcs.) contained information about the person's name and surname, the place from which the family originated, blessing terms, church position and the name of the diocese.

The image was traditionally engraved with attributes of the higher clergy – a cardinal's hat with tassels, an ermine mantle, a bishop's crosier and a mitre; and noble symbols of the szlachta –

coats of arms (Radwan coat of arms, Korczak II coat of arms, Lis coat of arms, Sas coat of arms), and a noble crown.

A catalogue of all discovered seals is provided at the end of the paper.

Keywords: Onufry Shumlianskyi, Peremyshl Uniate Bishop, seals, stamps, coat of arms

Актуальність дослідження полягає у комплексному, всесторонньому висвітленні використання та основних характеристик печаток владики Онуфрія Шумлянського, опираючись на генеалогію та геральдику, застосовуючи міждисциплінарні підходи у студіях здійснено їх опис; визначено терміни використання; проаналізовано типи документів завірених штемпелями.

Метою дослідження було виявити збережені відбитки печаток єпископа Онуфрія Шумлянського та проаналізувати їхні основні елементи: легенду та сюжетне зображення, а також документи на яких збереглися відтиски. Порівняти написи на штемпелях з *intitulatio* на актах. Визначити терміни їхнього функціонування.

Постать перемишльського єпископа Онуфрія Шумлянського привертала увагу дослідників починаючи ще з середини XIX ст. та впродовж усього XX ст. Біографії єпископа було присвячено низку розвідок, зокрема генеалогічних Каспера Несецького та Теодора Жихлінського (Niesiecki, 1841, s. 633; Niesiecki, 1845a, s. 430; Żychliński, 1879, s. 224; Żychliński, 1883), енциклопедичні статті Іоахима Бартошевича (B[artoszewicz], 1867), ширші дослідження про перемишльських єпископів містили відомості й про Шумлянського (Добрянський, 1893, с. 21–26; Biskupi..., 1878, s. 325). На початку XX ст. вийшла історія єпископів перемишльських опрацьована Михайлом Подолинським (APPa, s. 27–29), дані про кир Онуфрія були опубліковані у Шематизмі 1905 р. (Шематизмъ..., 1904, с. 30–31).

Дмитро Блажейовській у своїй фундаментальній праці “Ієрархія Київської Церкви” (Блажейовський, 1996) подає інформацію про ієрарха, о. Станіслав Набиванець публікує широку розвідку присвячену перемишльським єпископам, в якій розміщує біографію та відомості про діяльність Шумлянського (Nabywaniec, 1995, s. 40–43). Продовжується публікація енциклопедичних видань в яких є дані й про кир Онуфрія (Wereda, 2013).

Найновіше ґрунтовне дослідження оприлюднене Ігорем Скочилясом у “Генеалогічні записках” у 2015 (Скочиляс, 2015); скорочена версія якого перед тим була опублікована у співавторстві з Анджеєм Гілем у “Polski Słownik Biograficzny” у 2014 р. (Skochylyas, Gil, 2014), опирається на архівні та рукописні матеріали бібліотек та музеїв України та Польщі. У статті було зібрано нові дані та уточнено низку відомих уже фактів до біографії та діяльності єпископа Онуфрія.

Збереглися чимало зображень герба Онуфрія Шумлянського на пам’ятках матеріальної культури, зокрема антимінсах та портретах. Низка науковців публікувала портрет єпископа із зображенням герба – Григорій Лакота (Лакота, 1939, с. 57), Ігор Скочиляс (Скочиляс, 2010, с. 643), Денис Пилипович (Пилипович, Д., 2012, с. 112); на виданні 1758 р. зафіксували герб Яким Запаско та Ярослав Ісаєвич (Запаско, Ісаєвич, 1984, с. 110, 114); на антимінсах та стародруках – Тетяна Денисова (Денисова, 2013) тощо.

Збереглися описи герба також у друкованих творах XVIII ст. на честь єпископа (Пилипович, В., 2012, с. 17–21, 40–55, 59–62, 112–178, 227–321; Скочиляс, 2015,

с. 42–44). Збірку творів, присвячених перемишльським єпископам, зокрема й Онуфрію Шумлянському, детально описав Денис Пилипович у вступній статті до збірника “Барокові стемми і префації. Гербові вірші й присвяти перемиським владикам XVII–XVIII століть” (Пилипович, Д., 2012, с. 17–21). Описуючи герб Шумлянського – Корчак автор покликається на гербову легенду, де три ріки в Угорському королівстві Дунай, Сава, Тиса символізують терени де жив рід який вживав ці символи¹.

Видання Д. Пилиповича цінне тим, що подає факсиміле творів XVII–XVIII ст. (фрагменти зі 7 стародруків), з малюнками гербів Шумлянського (Пилипович, В., 2012, с. 125, 143, 150, 170) та їхні переклади. У праці Стефана Мікульського “Konkluzya gdy z Maryi sama niewinność Jezus rodzi się..” опублікованої у Львові (1748) на звороті титульного аркуша подано зображення герба авторства Івана Филиповича – котрий створив цілу гербову композицію в центрі – герб Шумлянського, знизу якого течуть три ріки, а вгорі – собака в чашах (Пилипович, В., 2012, с. 125).

Окреме дослідження присвячене львівським єпископам та їхнім гербам опублікував Устим Хаварівський, в якому також поміщено інформацію про Онуфрія Шумлянського, який у 1746–1749 рр. був адміністратором Львівської єпархії, та подано прориси двох його печаток із зображенням герба (Хаварівський, 2008, с. 22). Окремі печатки владики публікувалися у віснику Українського геральдичного товариства “Знак” (Скочиляс, 2019; 2020).

Для детального опису та кращого розуміння сюжетного зображення штемпелів, необхідно дослідити генеалогію та герби владики. У сім’ї ротмістра Станіслава Шумлянського (гербу Корчак) та Анни з Гошовських (гербу Сас) у сім’ї було семеро дітей – Олександр, Костянтин, Самуїл, Михайло, Іван, Анна та Христина. Серед них був Йосиф (світ. Іван) Шумлянський – єпископ Львівський (1668–1708) та Атанасій (світ. Олександр) Шумлянський – єпископ Луцький (1687–1694) (Niesiecki, 1841, s. 632; Niesiecki, 1845b, s. 430).

У Івана, сина Станіслава, народився син Павло, котрий був жидачівським мечником (1702–1728) та володів маєтками Боків, Джурків, Лядське. Павло одружився з Маріаною Димидовою, у подружжя народилося четверо синів – Андрій, Іван, Йосиф і Дмитро (Niesiecki, 1845b, s. 430). Серед них був й майбутній єпископ Онуфрій (світ. Йосиф) (Шумлянський, 1706–1762)².

¹ Про інший символ – собака у чаші автор наводить наступну гіпотезу: “Виводячись від предка Зоарда рід розростається і поширювався аж до італійських земель. Тоді до герба додався новий елемент: голова собаки у чаші. Собака етимологічно походить від Кانیуса, якого обрано на угорський трон. Правитель цей був однак жорстоким до своїх підданих і Зоард, який рекомендував його до влади, вбив його і визволив угорців. Порекомендувавши нового князя, сам домігся за свою вірну службу трьох рік у гербі. Від імені ж Кانیуса додано йому до герба собачу голову” (Пилипович, Д., 2012, с. 19).

² Біографії єпископа було присвячено низку розвідок: Niesiecki, 1841, s. 633; Niesiecki, 1845a, s. 430; В[artoszewicz], 1867; Biskupi..., 1878, s. 325; Żychliński, 1879, s. 224; Żychliński, 1883; Добрянський, 1893, с. 21–26; Шематизмъ..., 1904, с. 30–31; Nabywaniec, 1995, s. 40–43; Блажейовський, 1996; Wereda, 2013. Найновіше ґрунтовне дослідження опубліковано Ігорем Скочилясом (Скочиляс, 2015). У цій роботі автор, опираючись на архівні та рукописні матеріали бібліотек та музеїв, зібрав та уточнив багато відомостей до біографії та діяльності

Інформації про освіту Йосифа не збереглося, відомо що служив у війську. Вступив до василіяньського монастиря, ймовірно у першій половині 1730-х рр., отримав сан еромонаха і в кінці 1730-х рр. його призначили ігуменом Угорницького монастиря (біля Коломиї).

У 1737 р. львівський ієрарх Атанасій Шептицький (1715–1746), звернувся до апостольського нунція у Варшаві з проханням зробити Онуфрія єпископом-помічником при владиці Єроніму Устрицькому (Скочилас, 2015). Через поважний вік і слабке здоров'я, у 1739 р. кир Єронім погодився на призначення своїм коад'ютором василіянина Онуфрія Шумлянського з титулом єпископа самбірського (“*il titolo di Vescovo di Sambogia*” “*cum future successionem*”), але без права висвячувати священників та ставити на парафії (Welyukj, 1957, p. 124).

Польський король Август III 10 листопада 1740 р. офіційно призначив Онуфрія Шумлянського помічником перемишльського єпископа (Скочилас, 2015, с. 39; Welyukj, 1957, p. 124, док. № 89–90). Єронім Устрицький підтвердив призначення Онуфрія своїм помічником – 7 серпня 1743 р. (Добрянський, 1893, с. 26). 21 листопада 1744 р. у Супрасльському монастирі відбулися єпископські свячення Онуфрія, де він публічно склав католицьке ісповідання віри та присягу Папі Римському й київському митрополитові (Скочилас, 2015, с. 39). Рукоположення здійснили львівський владика Атанасій Шептицький, пінський Юрій Булгак та луцький римо-католицький єпископ-суфраган Єронім Шептицький (Скочилас, 2015, с. 39). У 1746 р. після зречення владики Єроніма посади, Онуфрій Шумлянський став повноправним єпископом Перемишльським, Самбірським і Сяноцьким.

По смерті Атанасія Шептицького у грудні 1746 р. владика Шумлянський також був адміністратором у Львівській єпархії (до початку серпня 1749 р.) (Скочилас, 2015, с. 41–42; Šertyuckij, 1968, p. 230–231).

19 квітня 1762 р. ієрарх Онуфрій Шумлянський помер та був похований у катедральному храмі Св. Йоана Хрестителя в Перемишлі (Скочилас, 2015, с. 44).

Діяльність Онуфрія Шумлянського³ на теренах єпархії була пов'язана перш за все з великою кількістю судових позовів за майно та храми єпархії з отцями василіянами, панами Конопацькими, Василем Устрицьким (родичем Єроніма Устрицького), Станіславом Понятовським (перемишльським старостою), а також з чернечими згромадженнями кармелітів та францисканців-реформаторів; відстоюванням прав уніатів та запобігання переходам на латинський обряд (спільний лист з іншими владиками до папи Венедикта XIV у 1751 р. з проханням врегулювати питання конверсії); упорядкування діяльності церковних братств; проведення 14 травня 1756 р. у Валяві⁴ єпархіяльного собору Перемишльської єпархії тощо.

єпископа Онуфрія. Тому при викладі біографічних даних я орієнтувалася саме на цю працю І. Скочиласа.

³ Детальніше про діяльність Онуфрія Шумлянського як єпископа Перемишльського див. у працях: Добрянський, 1893, с. 21–26; Скочилас, 2015, с. 39–41; Шематизм..., 1904, с. 30–31; Nabywaniec, 1995, s. 40–43 та ін.

⁴ Валява село у Перемишльському пов. Підкарпатського воев. (Польща) було засноване на межі XVI–XVII ст., там розташовувалася резиденція унійних єпископів перемишльських.

I. ІСТОРІЯ ЦЕРКОВНОГО ЖИТТЯ

Новизна роботи полягає в тому, що вперше зібрано воедино печатки єпископа Онуфрія Шумлянського, які зберігаються здебільшого у Державному архіві в Перемишлі (APP), проаналізовано їхні основні елементи та укладено каталог. З'ясовано роль печатки і підпису в церковній канцелярії XVIII ст.

Упродовж усього правління Онуфрій Шумлянський використовував щонайменше 5 різних печаток у справочинстві Перемишльської єпархії. Надалі проаналізуємо види документів засвідчених штемпелями та особливості коробораційних формул цих актів і відповідність їх написам на печатках, а також визначимо періоди застосування печаток, розглянемо особливості зображень та легенд на штемпелях.

За урядування Онуфрія Шумлянського збереглося багато документів завірених печатками, вдалося виявити близько 50 актів. Серед них можна виокремити кілька основних видів: 1) протоколи засідань і декрети духовного суду та консисторії; 2) ерекційні грамоти для парафій, грамоти рукоположення священників; 3) пастирські листи і послання; 4) фундаційні грамоти і затверджені статuti церковних братств тощо.

Величезний пласт документів за 1746–1762 рр. стосується діяльності Духовного суду Перемишльської консисторії, а саме позовів від імені єпископа у справах, які підлягали юрисдикції цього суду і стосувалися найрізноманітніших церковних питань: майна, фінансів, моралі та духовного життя. Усі вони мають схожу структуру – єпископ від свого імені повідомляє всіх про призначення позивачів – осіб котрі мали розібратися у конфліктній чи суперечливій ситуації, все з'ясувати і доповісти про результати (APPd, s. 73). Печатка присутня практично на усіх таких актах, стан збереження відтисків є дуже різним – від чітких і читабельних, до геть стертих, на яких залишилися лише загальні обриси. Ці документи були різних форматів, списані з обох боків. На А-5 форматі печатка відтиснена вгорі з лівого боку на розрізаному і загнутому до центру прямокутнику (всередині якого була мастика). На А-4 та більшому форматі відтиск розташовувався переважно внизу документа під текстом. На прикладі окремих актів проілюструємо проблематику справ, з якими зверталися до єпископа та Духовного суду.

Акт 1745 р. накладає екскомуніку (усунення від причастя) на о. Михайла Крянжнського, пароха дережовенської церкви Преображення Ісуса Христа, о. Павла Добровольського пароха дережовенської церкви Різдва Ісуса Христа, аби змусити їх повернути борг на суму 100 флорентів і віддати провізію за 7 років. У кінці документа зазначено, що “Дано в палатах єпископських в монастирі Св. Спаса 1745 р.”. Акт підписано “Василем Завалкевичем писарем Перемишльської курії і консисторії” та завірено печаткою єпископа самбірського Онуфрія Шумлянського⁵, яка стоїть внизу під текстом (APPd, s. 159).

Мандатом⁶ 1753 р. єпископ наказав Клементові Купірському – сеньйорові, і Миколаю Теряньському – віцесеньйорові (старшому) церкви св. Миколая у Перемишлі та славетному Теодору Басевичу, обивателю перемишльському, постати перед

⁵ Даний документ завірених печаткою № 1, згідно каталогу (APPd, s. 159).

⁶ Мандат у перекладі з латини означає “доручення”. Цей документ засвідчує законність представництва (коли одна сторона має право вчинити дії від імені другої сторони, яку вона представляє) (Мандат).

Духовним судом Перемишльської генеральної консисторії 2 листопада у справі Терези Лептушинської. Остання задекларувала пожертву на церкву в сумі 100 зл., однак виникла проблема з передачею цих коштів. Суд має з'ясувати суть справи. Угорі, з лівого боку документа на розрізаному і загнутому до центру прямокутнику цього ж аркуша є печатка Онуфрія Шумлянського (APPd, s. 28).

У документі 1760 р. на вимогу римо-католицького о. Йосипа Лисаковського, настоятеля храму в Замості, викликають до Духовного суду о. Пантелеймона Худзінського, греко-католика Тарногрудського деканату, для виконання декрету апостольського нунція у Варшаві, на який була подана апеляція у справі сплати збіжжям церковної десятини римо-католикам. Дано у Валяві 24.10.1760 р. Внизу з правого боку напис: “Nostro sub sigillo” (Відповідно до нашої печатки) та підпис Йоана, позивача єпископії і консисторії Перемишльської. Підпису єпископа немає, але печатка Онуфрія Шумлянського стоїть внизу під текстом документа (APPd, s. 137).

Значне місце серед документів духовного суду займають справи, які стосуються самого духовенства. Тут йдеться про конфлікти між священниками, священниками та мирянами, про недостойну поведінку духовенства; порушення церковних канонів та конфлікти на парафіях.

Мандатом від 2.07.1759 р. ексекуторам надається право виконання постанови Консисторії у справі конфлікту між бакалавром церковним Данилом Биковським і о. Григорієм Терлецьким у Болестрашичах. Печатка вгорі з лівого боку документа, аркуш загнутий до середини, сліди червоної мастики (APPd, s. 98).

У акті від 7.07. 1759 р. єпископові подано скаргу від пана Вишковського, сяноцького скарбника про вчинені розбої священниками. Отці Андрій та Данило Гілевичі, забувши правила пристойності, які належить виконувати священникам, на ярмарку в містечку Лютовиськах напилися горілки, а платити в корчмі не захотіли, згуртували довкола себе селян і погрожували слугам, двері виламали і т.д. Цю справу передали до Перемишльського духовного суду і доручили отцям Михайлові Устияновському, старосольському деканові, та Іванові Туровському, затварницькому деканові, на місці розпитати свідків і з'ясувати всі обставини. Дано у Валяві 7.07.1759. Є підпис “Онуфрій Еп.” і печатка стоїть внизу під текстом документа (APPc, s. 8).

В акті від 2.05.1758 р. зазначено, що викликають о. Брегіновича, пароха церкви барицької, на суд єпископський до Валяви на 15 травня 1758 р. Звинувачується він у порушенні церковних канонів (а саме: хоронив на цвинтарі відступників і єретиків). Печатка Онуфрія Шумлянського вгорі з лівого боку документа загнутий аркуш до середини, сліди червоної мастики (APPd, s. 73).

У документі 1758 р. зазначалося, що Іван Будзинський призначиней позивачем до суду проти о. Вовчуцького (котрий обіцяв взяти дочку за дружину і вже витратив великі кошти на це), вимагає заплатити позивачу штраф за зухвалі слова, які той говорив і т.д. Дано у Валяві 2 жовтня 1758 р. Є підпис “Ян Бернакевич апостольський і консисторський писар” та печатка єпископа Шумлянського внизу під документом (APPd, s. 75).

Розглядали справу славетної Анни Сієдзиhi, яка позивалася до о. Гавриїла Ланцицького, священника староміського. Печатка Онуфрія Шумлянського – вгорі

документа зліва, на розрізаному і загнутому до центру прямокутнику загнутому до середини, сліди червоної мастики (APPd, s. 61).

Ще один напрямок діяльності духовного суду стосується врегулювання суперечок між вірними, зокрема подружніх справ. Звернення до Всечесного отця Олексія Тарнавського з Крешова щоб розібратися у справі селянки Єви Шепели, мешканки с. Крешова, та її чоловіка Івана Божка (16 років), з того ж села. Звинувачує чоловіка, що він не живе з нею разом і просить єпископа розслідувати цю справу. Дано в Валяві 2.10.1755 р. Підписи: “Онуфрій Єпископ перем.” і аудитора єпископської курії “Анд. Якубовський”. Печатка Онуфрія Шумлянського внизу під текстом (APPc, s. 7).

Значно менше вдалося відшукати інших видів документів. Збереглася грамота рукоположення з 1757 р., надана Яну Куневічу, студенту Львівської папської колегії. Документ засвідчує висвячення Куневіча на дяка 10 вересня, на священника 20 вересня 1757 р. висвячується у Валяві до катедри самбірської. Дано в Валяві 13.10.1757 р. Підпис: “Онуфрій Єпп” і печатка єпископа внизу під документом (кустодія і мастика розміщені зі зворотного боку) (APPb, s. 27).

Інший документ 1753 р. є важливим для нас через те, що ілюструє застосування єпископської печатки на документах. На першій сторінці спостерігаємо наявність печатки єпископа та підпису писаря курії єпархіальної і консисторії Перемишльської але підпису владики немає (APPd, s. 26). Тому важливою є друга сторінка цього ж документа, де є підпис Онуфрія “Onuphrius Szumlanski E Prz” і мала сургучева печатка єпископа внизу під текстом (APPd, s. 27). Це підтверджує, що документи видані єпископом є легітимні з владиною печаткою та підписом консисторського писаря.

Більшість актів, що виходили з єпископських канцелярій, мали усталений формуляр, який складався з наступних елементів: початковий протокол, основна частина, кінцевий протокол та засвідчувальна частина. Для нашого дослідження важливим є зазначення особи, від якої виходив документ (*intitulatio*), підтвердження (*conrobatio*), місце та дата видачі акта (*datum*) і підпис (*signature*)⁷. Проаналізуємо інформацію з документів, та співставимо її з легендами на штемпелях.

Документ 1745 р. містить заголовок в якому відображено посаду Онуфрія як коад’ютора сяноцького: “Онуфрій на Великих Шумлянах⁸ Шумлянський Божої і Апостольської столиці ласки єпископ Самбірський та Перемишльський, Сяноцький коад’ютор” (APPd, s. 159). У наступні роки на документах в *intitulatio* відображається статус владики як єпископа перемишльського, сяноцького і самбірського: “Онуфрій на Шумлянах Шумлянський Божої і Святої Апостольської столиці ласки єпископ Перемишльський, Сяноцький і Самбірський” (APPc, s. 8; APPd, s. 28, 36; 61; 73, 98), “Онуфрій на Шумлянах Шумлянський Божої і Апостольської столиці ласки єпископ Перемишльський, Сяноцький і Самбірський” (APPc, s. 137).

⁷ Детально про основні частини формування актів XVIII ст. див. (Мільчев, 2011, с. 107).

⁸ Так як кир Онуфрій народився у с. Великі Шумляни, це знайшло відображення і в документах і в легендах печаток. Тепер це с. Шумляни Тернопільського р-ну Тернопільської обл. Колись це були Великі Шумляни та Малі Шумляни у Бережанському окрузі, маєтками яких володіли Шумлянські. У першій половині XIX ст. ці маєтності були викуплені Шептицькими.

Ретельне вивчення усіх актів завірених штемпелем Онуфрія Шумлянського виявило цікаві обставини пастирської діяльності владики. Аналіз документів засвідчив невідповідність між реальним офіційним статусом єпископа (в певний період) та легендою його печатки. Зіставлення заголовків документів, підписів під ними та написів на печатках дають підстави твердити про нелегітимне використання штемпеля⁹.

Документи які зберігаються в АРР містять багатий сфрагістичний матеріал, який дозволяє створити комплексну картину функціонування єпископських печаток. Існування принаймні п’ятьох штемпелів, якими користувався владика Онуфрій Шумлянський, ставить питання про періоди їх функціонування, для визначення якого спершу, вивчаємо датування документів, які містять печатки. Завдяки чому, в окремих випадках вдається до року, а подекуди й до місяця простежити терміни застосування толок. Часто, актів з відбитками буває недостатньо для з’ясування більш точного (хоча все одно, доволі гіпотетичного) періоду використання кожного штемпеля. Тому у цих дослідженнях залучають дані з біографістики, генеалогії, просопографії, що пов’язані з вивченням особи, її становища у суспільстві та кар’єрного зростання, а також використовують методи гуманітарних та суспільно-політичних дисциплін (зокрема церковної історії).

За правління Онуфрія Шумлянського печатки функціонували паралельно, усі, крім першої. Така практика, очевидно, пов’язана з тим, що владика не змінював свого адміністративного статусу впродовж усього періоду (1746–1762) офіційного керування єпархією як ієрарх Перемишльський, Самбірський і Сяноцький¹⁰ (не був очільником якогось монастиря, чи не обирався митрополитом і т.д.), а також не отримував державних нагород чи посад від польського короля¹¹ чи вищих титулів (наприклад, кардинала) від Папи Римського¹² тощо.

Вдалося зафіксувати печатку, яка функціонувала вже у березні 1745 р., після висвячення Онуфрія Шумлянського на єпископа самбірського, та була без напису (АРPd, s. 159). Ймовірно, це перший штемпель, який використовував Шумлянський як єпископ Самбірський. Можна припустити, що вона була у використанні від кінця 1744 р. – коли Онуфрія висвятили на єпископа Самбірської єпархії (листопад 1744 р.) і

⁹ Детальніше про це див. (Скочиляс, 2020).

¹⁰ У 1746–1749 рр. єпископ Онуфрій був адміністратором Львівської єпархії.

¹¹ Про те, яке значення надавали титулам, званням, нагородам, посадам в кінці XIX – початку XX ст. свідчить інформація, яку розміщали у “Шематизмах Перемишльської Єпархії” про правлячого єпископа. Так, у 1912 р. напис мав наступний зміст: “Єпископъ его ексцеленція Преосвященный и Всесвітліишій киръ Константинъ Чеховичъ. Божою Милостию и Святого Апостольского Престола Благословеніємъ Єпископъ Перемыскій, Самборскій и Сяноцкій; Пралагъ домовый и Асистентъ папского Престола; Графъ римскій; Рицаръ великого креста ордера св. Гробу въ Іерусалимі и ордера желізної корони II кл. Его ц.и.к. Ап. Величества дійстный тайный Совітникъ; Членъ Палаты Вельможъ Австрійскои Думы державнои и Сойма королествъ Галичини и Володимиріи зъ Великимъ Княжествомъ Краковскимъ” (Шематизмъ..., 1912, с. VII).

¹² Як, наприклад, митрополит Київський Ісидор (1385–1463 рр.), митрополити Львівські Михайло Левицький (1774–1858 рр.) і Сильвестр Сембратович (1836–1898 рр.) та інші були удостоєні титулу кардинала, що чітко відображалось у легенді їхніх штемпелів.

до осені 1745 р. – коли почали застосовувати печатку № 2 – тому термін її функціонування близько одного року.

Друга печатка ввійшла в обіг з жовтня 1745 р., містила легенду і використовувалася по 1760 р. Отже її термін застосування становить 15 років. Але якщо врахувати, що владика помер у 1762 р., то гіпотетично можна продовжити вік даного штемпеля ще на два роки – до 17 років.

Третім штемпелем засвідчувалися документи впродовж 1751–1761 рр., паралельно із другою матрицею, відповідно послуговувалися нею 10 років¹³. Або ж, ймовірно, до самої смерті ієрарха у 1762 р., тому, можна збільшити час застосування цієї печатки ще на один рік – до 11 років. Четверта матриця датується 1753 р., зафіксована лише на двох документах, тому термін її використання лише один рік¹⁴. П'ятий штемпель зустрічається один раз на документі 1757 р., тому ймовірний період функціонування – один рік.

Співставлення й порівняння просопографічної інформації та дослідження архівних джерел дозволяють зробити висновки щодо періодів функціонування окремо взятого штемпеля. Подекуди все ж бракує інших документів для уточнення періодів використання печаток. За урядування Шумлянського спостерігаємо тенденцію короткотривалого застосування безнаписових толок (близько 1 рік) і використання паралельно двох матриць з легендами впродовж довгого періоду 11–17 років.

Огляд архівних актів дає можливість виявити усі способи прикладення печаток до документа. Так як матеріалом для відтисків у більшості випадків слугували мастика та папір, простежуємо наступні способи: печатка відтискалася на документі через кустодію, під якою була мастика. Фіксуємо випадки, коли зі зворотної сторони документа ставили мастику та кустодію, а печатку відтискали з лицевого боку аркуша (APPb, s. 27; APPc, s. 7, 8; APPd, s. 81, 100). У багатьох випадках роль кустодії виконував сам аркуш документа, який був розрізаний і загнутий до середини аркуша та скріплювався мастикою (APPd, s. 28, 34, 73, 98).

Необхідно зазначити, що кустодії на печатках Онуфрія Шумлянського були переважно прямокутної форми, також є кустодії ажурно вирізані (APPb, s. 23; APPd, s. 1, 186, 217). Сургучеві печатки традиційно відтискалися на папері, червоного та чорного (АНК) кольорів. За формою штемпелі були овальні та круглі, різних розмірів: d=15 мм, 15×17 мм, 25×33 мм, d= 48 мм та 53×56 мм.

Із п'яти досліджуваних печаток Онуфрія Шумлянського лише у двох наявні легенди. Мова написів – латинська. Штемпель, що функціонував у 1745–1760 рр. містить напис: ONOPHRIUS IN MAGNA SZUMLANI SZUMLANSKI DEI ET S SEDIS APLCE CRTIA EPISCOPUS PREMIS SABO ET SANOCN. Наступна матриця, що використовувалася у 1751–1761 рр., мала легенду: + ONUPHR • IN • SZUMLANY • SZUMLANSKI • DEI ET SEDIS • APLCÆ • CRATIA • EPISCOPUS • PREM • SANOC • ET SAMBOR.

¹³ Про документ, засвідчений цією печаткою, від 19.10.1761 р., що знаходиться у Державному архіві Тернопільської обл. пише Устим Хаварівський (Хаварівський, 2008, с. 22).

¹⁴ У випадку віднайдення інших відбитків цієї матриці період її застосування може значно збільшитися. Те саме стосується печатки № 5.

За змістом вони інформують про: 1) ім’я та прізвище особи – Онуфрій з Великих Шумлян Шумлянський (Onophrius in Magna Szumłani Szumłanski) з наголосом на його шляхетське походження; 2) легітимізаційну та благословляючу формулу: з Божої і Апостольської Столиці милості (Dei et Sedis Apostolicae Gratia) – канонічне підтвердження сану ієрархів, котрі визнають зверхність Римського апостольського престолу; 3) сан – єпископ (episcopus); 4) владикою якого єпархіяльного уряду він був – перемишльський самбірський та сяноцький (Premisliensis Samboriensis et Sanocensis).

У написанні імені простежуємо певні відмінності: у печатці № 2 (1745–1760) ім’я подається як Onophrius, а в печатці № 3 (1751–1761) – як Onophr. (ім’я скорочено і є відмінності у третій літері “U”, а не “O”). Далі зазначається з Великих Шумлян або просто з Шумлян (у першому варіанті фігурує “IN MAGNA SZUMLANI”, у другому “IN SZUMLANY”), що очевидно, свідчить про дідицтво¹⁵ Шумлянського у Великих Шумлянах, володіння там землями, маєтністю, та й загалом, про його соціальний стан – шляхетство. Прізвище Шумлянський (SZUMLANSKI) в обох випадках передано однаково.

Сан зазначено в обидвох печатках, а назва єпископського уряду відрізняється типами скорочень, а за змістом на першому місці вказано “Перемишльський”, а “Сяноцький” та “Самбірський” – займають різні позиції у цій послідовності. Термін “Божої і Апостольської Столиці милості”¹⁶ – за змістом схожий, має технічні відмінності у скороченнях окремих слів та вживанні лігатур. У першому варіанті присутнє скорочення “S” (“святої”), а у другому його немає.

Словосполучення “Божою милістю” (“Dei gratia”) належить до початкового протоколу формуляру середньовічного і ранньомодерного документа – інтитуляції (*intitulatio*), та зазвичай вписувалося після імені (прізвища) і посади (звання) його автора. Сам термін “Божою милістю” є легітимізаційною благословляючою формулою і водночас богословською інвокацією (звернення до Господа). Це було характерно для документів епохи де панував релігійний світогляд та віра, що цей термін додає їхнім документам ще більшу легітимність. Словосполучення “Божою милістю” так само наголошує на божественному походженні уряду єпископа (гр. “ἐπίσκοπος”, тобто керівник – “superinspector” (Sotkiewicz, (1873)) та спадкоємності єпископа як наступника апостолів на Землі¹⁷. Перші згадки про використання ієрархами цього терміну пов’язані із Ефеським Вселенським собором 431 р.¹⁸

¹⁵ Дідичі це можновладці, котрі володіли великими земельними маєтками, які отримали на основі спадкового права, або були надані королівськими привілеями (Гуржій, 2004).

¹⁶ Термін “Божою милістю” у тлумачних словниках пояснюється як “додаток до імператорського та інших високопоставлених осіб титулу у важливих документах” (Божою милістю, 1973, с. 704).

¹⁷ На апостольській спадкоємності служіння єпископів наголошують уже листи до християн у Смирні одного з перших Отців Церкви, св. мученика Ігнатія Богоносця († 107–110), єпископа Антіохії. Він указує, що єпископи є пресвітери апостолів, а Ісус Христос – їхнім Батьком. Так само св. Іриней Ліонський (130–160 – бл. †200–205) у своїй праці “Проти ересей” (“Adversus Haereses”, III 3 п. 1) зазначає, що саме апостоли поставили єпископів на служіння в Церкві (Sotkiewicz, 1873).

¹⁸ Після Ефеського Вселенського собороу цей термін почали вживати й настоятелі окремих монастирів (Божією милістю, 1891; Соборъ Ефескій..., 1996, с. 303, 305). З VII ст. римські

I. ІСТОРІЯ ЦЕРКОВНОГО ЖИТТЯ

У XII ст. терміни “*Dei gratia*” або “*Dei et Apostolicae Sedis gratia*” (“Божою милістю”, або “Божою й Апостольського престолу милістю”) ввійшли у широкий вжиток (Sotkiewicz, 1873). “З того часу ця складова інтитуляції наголошувала на легітимності особи (єпископа), підтверджувала його духовну владу й адміністративну юрисдикцію та окреслювала його повноваження” (Sotkiewicz, 1873). Закріпили даний титул за вищим духовенством та світськими володарями (*Intitulatio*) тогочасні посібники з дипломатики – “*Ars dictandi*” (“Мистецтво письма”)¹⁹. Формула “*Dei gratia*” у наступні сторіччя зазнала певних змін. З часом ця традиція за посередництвом Візантії, а згодом латинського Заходу, поширилася й на терени Київської митрополії, а відтак і Перемишльської єпархії слов’янсько-візантійського обряду. У XVII–XVIII ст. “*Dei gratia*” як складова інвокації фіксується не тільки на документах, але й печатках руських владик (зокрема у їхніх легендах), зберігши тим самим тисячолітню традицію сакралізації особи та влади єпископа як намісника апостолів на Землі в конкретному місці й у певний час.

Сюжетне зображення усіх штемпелів містить атрибути вищого духовенства (кардинальський капелюх з китицями горностаєва мантия, єпископський жезл та митра), та шляхетські й родові символи (овальний щит з гербом Корчак, шляхетська корона).

У сюжетному зображенні всюди присутній родовий герб Шумлянського, наприклад у печатках № 1, 2, 4, 5 у центрі бачимо щит, обрамлений пишним бароковим картушем у ньому – герб Корчак – три балки що не доходять до краю щита (усі різної величини від більшої, вгорі, до меншої, внизу). А в печатці № 3 спостерігаємо п’ятипольний щит у центрі в овальному щиті – герб Корчак (три балки різної величини), над щитом клейнод – з чаші виходить собака, повернутий праворуч; у першому полі – герб Радван (церковна хоругва розділена на три поля, над нею – кавалерський хрест); у другому – герб Корчак II (три поперечні балки (кожна наступна коротша за попередню), з верхнього виходять три страусові пір’їни); у третьому – герб Лис (стріла з двома перемичками, спрямована вістрям вгору, з якого виходить грифон, повернутий праворуч); у четвертому – герб Сас (півмісяць ріжками вгору, по обидва боки його по п’ятипроменевої зірочки, та стріла вістрям вгору).

Незважаючи на присутність основних елементів у всіх штемпелях, вони мають відмінності у деталях: різна кількість китиць (№ 1–4 – 1:2:3) (№ 5 – 1:2:1); заштриховане тло мантиї повздовжними лініями (№ 5) чи підбите горностаєвим хутром (№ 1, 4); різна форма щита – овальний (№ 1), фігурний (№ 4, 5), різна подача єпископського жезлу (наприклад у печатці № 4 єпископський жезл має кінці закручені доверху, тоді коли у печатках № 1–3 кінці жезлу закручені донизу). Печатка № 5 є вирізана дуже глибоко – внаслідок чого зображення у сургучі виходить дуже опуклим і виразним.

папи до терміну “*Dei gratia*” додали словосполучення “*episcopus servus servorum Dei*” (“єпископ слуга Божих слуг”) (Божією милістю, 1891; *Intitulatio*).

¹⁹ Основу цього жанру заклали тексти монаха Альберіка Монтекассіно (родом з Беневенто, південної Італії) у другій половині XI ст. У першій половині XII ст. були написані перші підручники, призначалися для духовенства і мирян, у них пропонувалися зразки листів до міських і церковних урядів на теренах сучасної Італії (*Ars dictandi*).

Документи, що стосуються діяльності єпископа Онуфрія Шумлянського, в більшості зберігаються у Державному архіві в Перемишлі (*Archiwum Państwowe w Przemyślu*), у фонді 142 “Архів греко-католицького єпископства в Перемишлі” (*Archiwum grekokatolickigo Biskupstwa w Przemyślu*), а також у Центральному державному історичному архіві України у Львові (ЦДІАЛУ) та Державному архіві в Кракові (*Archiwum Narodowe w Krakowie (Zamek Wawel)*). Серед опрацьованих документів, засвідчених печатками, переважна більшість стосувалася справ духовного суду та консисторії Перемишльської єпархії, меншою мірою траплялися грамоти рукоположених та пастирські листи й послання тощо.

За період урядування Онуфрія Шумлянського (1744–1762.) вдалося виявити 5 різних штемпелів, якими він послуговувався в єпархіальній канцелярії, а також визначити ймовірні періоди функціонування кожного штемпеля, орієнтуючись на дати документів з печатками владики. Актів з відбитками буває недостатньо для з’ясування більш точного періоду використання кожного конкретного штемпеля. Тому у дослідженнях залучаються дані з біографістики, просопографії, а також використовуються гуманітарні та суспільно-політичні дисципліни. Аналізуючи усю інформацію, що стосується діяльності владики та опираючись на архівні документальні джерела – все це в комплексі дозволяє зробити логічні висновки, з великою долею вірогідності, щодо періодів функціонування окремо взятого штемпеля: від 1 року (для безнаписових толоч) до 11–17 років (для матриць з легендами).

Матеріалом для відтисків слугували мастика, папір та сургуч. Способи кріплення до актів були різні – печатка відтискала на документі через кустодію з мастикою. Були випадки коли зі зворотної сторони документа ставили мастику та кустодію, а печатку відтискали з лицевого боку аркуша. Ще у досить багатьох випадках роль кустодії виконував сам аркуш документа, кутик якого був розрізаний (переважно верхній зліва) і, загнутий до середини аркуша, скріплювався мастикою, а печатка відтискала зверху.

Штемпелі, які використовувалися владикою були безнаписові (3 шт.) та з латинськомовною легендою (2 шт.). За змістом написи містили інформацію про ім’я та прізвище особи, місце з якого походить рід, благословляючі терміни, сан та назву уряду.

Для шляхти XVIII ст., яка входила до вищої церковної ієрархії, окрім зазначення ієрархічних посад, важливим було наголосити на власному соціально-майновому становищі. Відобразилося це також у легендах печаток, де фіксувалося дідицтво конкретного владики (ONUPHR IN SZUMLANY SZUMLANSKI).

Ще одним складовим елементом легенди була благословляюча та легітимізаційна формула “Божою милістю” та “з ласки Святої Апостольської столиці”. Після Берестейської унії 1596 р. та офіційного приєднання єпархій до унії в кінці XVII – початку XVIII ст. склалися нові церковні реалії, які знайшли своє відображення й в печатках вищої ієрархії Унійної церкви. Упродовж усього століття відбувається зміни в мові легенд – церковнослов’янську заміняє латинь, у змісті легенд з’являється термінологія пов’язана з легітимізацією церковної влади та зазначенням її підпо-

I. ІСТОРІЯ ЦЕРКОВНОГО ЖИТТЯ

рядкування Римському Апостольському престолу – “ласки Святої Апостольської столиці”. Вираз фіксується не тільки на документах у заголовках, а й переноситься у штемпелі, зокрема у їхні легенди. Таким чином простежуємо багатолітню традицію вживання цього вислову, та застосування його у різних сферах.

В основі зображення традиційно уже гравіювалися атрибути вищого духовенства – кардинальський капелюх з китицями, горностаєва мантия, єпископський жезл та митра; та шляхетські й родові символи – герби, шляхетська корона.

Застосовуючи критично-порівняльний підхід до сфрагістичних джерел, зокрема використовуючи інформацію, яка міститься на самих документах (зокрема *intitulatio*, *corroboration*, *signature*), та порівнюючи її з легендами на штемпелях, вдалося виявити використання матриці (№ 2), яка в легенді містила інформацію, що не відповідала реальній посаді у 1745 р.

У випадках, коли йдеться про отримання нових вищих ієрархічних посад – чи то владика Антоній Винницький (коли був номінований на митрополита Київського), чи Онуфрій Шумлянський (коли став єпископом-помічником при владіці Єроніму з правом наступництва усієї Перемишльської єпархії) – спостерігаємо виготовлення печаток з легендами, які містили вищий сан, ніж був у владики де-юре у цей конкретний час.

З огляду на це постає питання про роль печатки і підпису в церковній канцелярії XVIII ст. Виглядає на те, що вони мали однаковий легітимізаційний статус. Документ (наприклад пастирський лист чи інший акт) виданий від імені єпископа, засвідчувався або його печаткою, або лише його підписом. На окремих актах спостерігаємо наявність печатки ієрарха і підпису іншої особи – переважно консисторського писаря. У цих випадках акт є чинним і легітимним, а печатка відіграє функцію правового підтвердження документа.

КАТАЛОГ

Печатка
Онуфрія Шумлянського,
1945 р.

Портрет єпископа
Онуфрія Шумлянського

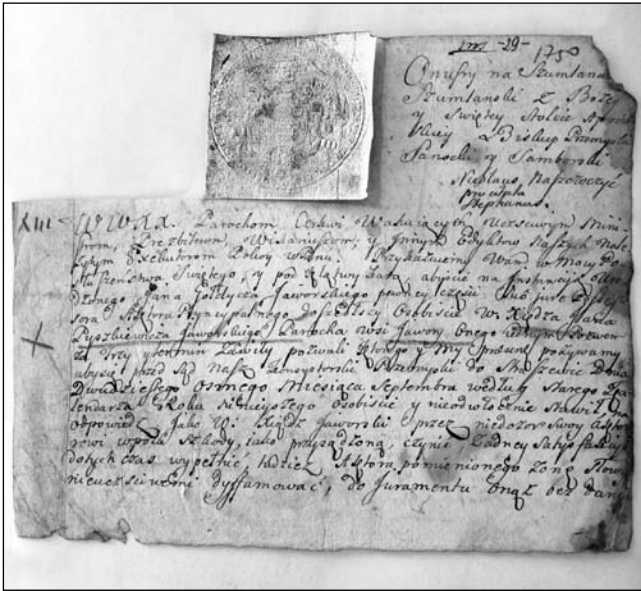
Перший варіант: 1 прим., 1745 р.

Матеріал відтисків: сургуч. **Форма:** овальна. **Розмір:** 25×33 мм.

Зображення: Угорі кардинальський капелюх, по обидва боки якого на шнурах висять по шість китиць 1:2:3. Під ним розгорнута горностаєва мантія. У центральній частині розташовано овальний щит, оточений пишним бароковим картушем, у ньому – герб Корчак – три балки, що не доходять до краю щита (усі різної величини від більшої вгорі до меншої внизу). Увінчує щит шляхетська корона над якою клейнод – у чаші половина собаки (повернутий вправо). З лівого боку щита виходять єпископський жезл (два стилізовані змія, обабіч хреста), з правого – митра увінчана хрестом на яблучці.

Легенда: Напис відсутній. Зовнішній обідок у вигляді лінії.

Місце зберігання: *Archiwum Państwowe w Przemyślu*, zesp. 142 (*Archiwum greckokatolickiego Biskupstwa w Przemyślu – suplement*), sygn. 35, s. 159.

Печатка
Онуфрія Шумлянського
функціонувала у 1745–1760 рр.

Документ 1750 р.
з печаткою єпископа
Онуфрія Шумлянського

Другий варіант: 26 прим., 1745–1760 рр.

Матеріал відтисків: папір та мастика. **Форма:** кругла. **Розмір:** 48 мм.

Зображення: Угорі кардинальський капелюх, по обидва боки якого на шнурах висять по шість китиць 1:2:3. Під ним розгорнута горностаєва мантія. У центральній частині розташовано овалний щит, обрамлений пишним бароковим картушем, у ньому – герб Корчак – три балки що не доходять до краю щита (усі різної величини від більшої, вгорі, до меншої, внизу). Увінчує щит шляхетська корона над якою клейнод – у чаші половина собаки (повернутий вправо). З лівого боку щита виходять єпископський жезл (два стилізовані змія, обабіч хреста на яблучці), з правого – митра увінчана хрестом на яблучці.

Легенда: Напис по колу: ONOPHRIUS IN MAGNA SZUMLANI SZUMLANSKI DEI ET S SEDIS APLCE GRTIA EPISCOPUS PREMIS SABO ET SANOCH: (Onophrius in magna Szumłani Szumłanski Dei et S{anctae}²⁰ Sedis Ap{osto}l{ic}ae Gr{a}tia episcopus Premis{liensis} Sa{m}bo{riensis} et Sanoc{ensis}; Онуфрій з Великих Шумлян Шумлянський з Божої і Святої Апостольської Столиці милості єпископ Перемишльський Самбірський та Сяноцький). Зовнішній обідок – у вигляді рослинного орнаменту, внутрішній обідок – у вигляді лінії.

Місце зберігання: *Archiwum Państwowe w Przemyślu*, zesp. 142 (Archiwum grekokatolickiego Biskupstwa w Przemyślu – suplement), sygn. 32, s. 1, 2, 3, 5; sygn. 30, s. 23; sygn. 35, s. 1, 3, 7, 8, 18, 28, 34, 50, 51, 73, 75, 98, 108, 127, 143, 163, 181, 186, 217; sygn. 40, s. 1; sygn. 52, s. 375.

²⁰ У фігурних дужках подано розшифрований текст.

Печатка
Онуфрія Шумлянського
функціонувала у 1751–1761 рр.

Третій варіант: 21 прим., 1751–1761 рр.

Матеріал відтисків: папір та мастика. **Форма:** овальна. **Розмір:** 53×56 мм.

Зображення: Угорі кардинальський капелюх, по обидва боки якого на шнурах висять по шість китиць 1:2:3. Під ним розгорнута горностаєва мантія. У центральній частині розташовано овальний п'ятипольовий щит, обрамлений бароковим картушем, над ним корона.

У центрі в овальному щиті – герб Корчак (три балки різної величини), над щитом клейнод – з чаші виходить собака, повернутий праворуч; у першому полі – герб Радван (церковна хоругва розділена на три поля, над нею – кавалерський хрест); у другому – герб Корчак II (три поперечні балки (кожна наступна коротша за попередню), з верхнього виходять три страусові пір'їни); у третьому – герб Лис (стріла з двома перемичками, спрямована вістрям вгору, з якого виходить грифон, повернутий праворуч; у четвертому – герб Сас (півмісяць ріжками вгору, по обидва боки якого по п'ятипроменевій зірочці, та стріла вістрям вгору).

З лівого боку щита – митра, увінчана хрестом на яблучку, з правого – єпископський жезл (з хрестом на яблучку та двома стилізованими зміями).

Легенда: Напис по колу: + ONUPHR • IN • SZUMLANY • SZUMLANSKI • DEI ET SEDIS • APLCÆ • GRATIA • EPISCOPUS • PREM • SANOC • ET SAMBOR (Onuphr{ius} in Szumlany Szumlanski Dei et Sedis Ap{osto}l{i}cae Gratia episcopus Prem{isliensis} Sanoc{ensis} et Sambor{iensis}); *Онуфрій з Шумлян Шумлянський з Божої і Апостольської Столиці милості єпископ Перемишльський Сяноцький та Самбірський*). Два зовнішніх обідки: один у вигляді крапочок, другий – у вигляді лінії; внутрішній обідок – у вигляді лінії.

Місце зберігання: Центральний державний історичний архів України, м. Львів, ф. 129, оп. 3, спр. 231, арк. 1; *Archiwum Państwowe w Przemyślu*, zesp. 142 (Archiwum greckokatolickiego Biskupstwa w Przemyślu – suplement), sygn. 30, s. 27, 30; sygn. 32, s. 7, 8; sygn. 35, s. 18, 23, 25, 32, 36, 38, 61, 63, 79, 81, 96, 100, 113, 137, 139.

*Печатка
Онуфрія Шумлянського
1753 р.*

Четвертий варіант: 2 прим., 1753 рр.

Матеріал відтисків: сургуч. **Форма:** овальна. **Розмір:** 15×17 мм.

Угорі кардинальський капелюх, по обидва боки якого на шнурах висять по шість китиць 1:2:3. Під ним розгорнута горностаєва мантия. У центральній частині, розташовано фігурний щит, у ньому – герб Корчак – три балки що не доходять до краю щита (усі різної величини). Увінчує щит шляхетська корона над якою клейнод – у чаші половина собаки (повернутий вправо). З лівого боку щита виходять єпископський жезл (два стилізовані змія, обабіч хреста на яблучці), з правого – митра увінчана хрестом на яблучці.

Легенда: Напис відсутній. Зовнішній обідок у вигляді крапочок.

Місце зберігання: *Archiwum Państwowe w Przemyślu*, zesp. 142 (*Archiwum greckokatolickiego Biskupstwa w Przemyślu – suplement*), sygn. 35, s. 26, 27.

*Печатка
Онуфрія Шумлянського
1757 р.*

П'ятий варіант: 1 прим., 1757 р.

Матеріал відтисків: сургуч. **Форма:** кругла. **Розмір:** ≈ 15 мм.

Угорі кардинальський капелюх, по обидва боки якого на шнурах висить по чотири китиці 1:2:1. Під ним розгорнута горностаєва мантія. У центральній частині, розташовано фігурний щит, у ньому – герб Корчак – три балки що не доходять до краю щита (усі різної величини). З лівого боку щита виходить єпископський жезл (два стилізовані змія, обабіч хреста), з правого боку – митра. Увінчує щит шляхетська корона над якою клейнод – у чаші половина собаки (повернутий вправо).

Легенда: Напис відсутній. Зовнішній обідок у вигляді крапочок.

Місце зберігання: Archiwum Narodowe w Krakowie, Oddział I: Akt staropolskich grodzkich i ziemskich, archiwów rodów i rodzin, kolekcji i zbiorów Zamek Wawel, zesp. Teku Schneidra, sygn. 1311, s. 291.

1. Божією милістю. (1891). В *Энциклопедический словарь Ф. А. Брокгауза и И. А. Ефрона* (Т. IV: Битбург–Босха). С.-Петербургъ, 226. https://ru.wikisource.org/w/index.php?title=Страница:Encyclopedicheskii_slovar_tom_4.djvu/240&action=edit&redlink
2. Божією милістю. (1973). *Словник української мови*: в 11 т. (Т. 4: І–М). Київ: Наукова думка, 704. https://archive.org/details/bilodid_slovnuk/%D0%91%
3. Блажейовський, Д. (1996). *Ієрархія Київської Церкви (861–1996)*. Львів, 274.
4. Гуржій, О. І. (2004). Дідичі. В *Енциклопедія історії України* (Т. 2: Г–Д). Київ: Наукова думка, 399–400.
5. Денисова, Т. (2013). Герб єпископа перемиського Онуфрія Шумлянського. *Знак: Вісник Українського геральдичного товариства*, 61, 8.
6. Добрянский, А. (1893). *Исторія єпископовъ трехъ соединенныхъ епархій, Перемышльскої, Самборскої и Саноцкої, отъ найдавнѣйшихъ временъ до 1794 г.* Львовъ.
7. Запаско, Я., Ісаєвич, Я., (1984). *Пам'ятки книжкового мистецтва* (Кн. 2. Ч. 1: 1701–1764). Львів.
8. Лакота, Г. (1939). *Три синоди Перемиські й єпархіальні постанови валявські в 17–19 ст.* Перемишль.
9. Пилипович, В. (зібрав і підгот.). (2012). *Барокові стемми і префації. Гербові вірші й присяги перемиським владикам XVII–XVIII століть*. Д. Пилипович (вступ. ст.). Перемишль.
10. Пилипович, Д. (2012). Пам'ять і безсмертя. Стемми і префації в українській духовній культурі Перемиської єпархії XVII–XVIII ст. У В. Пилипович (зібрав і підгот.), *Барокові стемми і префації. Гербові вірші й присяги перемиським владикам XVII–XVIII століть*. Перемишль, 5–56.
11. Мандат. <https://uk.wikipedia.org/wiki/Мандат>
12. Мільчев, В. (2011). Специфіка побудови формулярів актових документів XVIII ст. (на прикладі джерел з історії запорозького козацтва). *Наукові записки: Збірник праць молодих вчених та аспірантів*, 22. Київ, 107–120.
13. Скочиляс, І. (2019). Безнаписові печатки перемишльського єпископа Онуфрія Шумлянського. *Знак: Вісник Українського геральдичного товариства*, 78. Львів, 2.
14. Скочиляс, І. (2020). Парадокси церковної юрисдикції: Печатка перемишльського унійного владика Онуфрія Шумлянського на документах 1745 року. *Знак: Вісник Українського геральдичного товариства*, 82. Львів, 2–3.
15. Скочиляс, Іг. (2010). *Галицька (Львівська) єпархія XII–XVIII століть: організаційна структура та правовий статус*. Львів: Вид-во УКУ.
16. Скочиляс, Іг. (2015). Йосиф-Онуфрій Шумлянський (перед 1706 р. – 19.IV.1762), угорницький ігумен та унійний єпископ перемишльський. *Генеалогічні записки*, 13 (нова серія, 7). Львів, 38–49.
17. Соборъ Ефесскій, вселенський третій. (1996). *Дѣянія Вселенскихъ соборовъ. Т. 1: I, II, III Соборы*. Санкт-Петербургъ.
18. Хаварівський, У. (2008). *Герби львівських владик в унії з Римом 1667–2007*. Тернопіль.
19. ЦДАЛУ: Центральний державний історичний архів України, м. Львів, ф. 129, оп. 3, спр. 231.
20. *Шематизмъ всего клира греко-кат. епархій соединенныхъ Перемышскої, Самборскої и Сяноцкої на рѣкъ вѣдъ рожд. Хр. 1905* (1904). Перемишль.

21. Шематизмъ Всего Клира греко-католического епархій соединеныхъ Перемыской Самбѣрской и Сяноцкой на ро́къ вѣдѣ рожд. Хр. 1912 (1912). Перемышль.
22. ANK: Archiwum Narodowe w Krakowie. Oddział I: Akt staropolskich grodzkich i ziemskich, archiwów rodów i rodzin, kolekcji i zbiorów Zamek Wawel, zesp. Teku Schneidra, sygn. 1311, s. 291.
23. APPa: Archiwum Państwowe w Przemyślu (APP), zesp. 142 (Archiwum greckokatolickiego Biskupstwa w Przemyślu), sygn. 9441.
24. APPb: APP, zesp. 142 (Archiwum greckokatolickiego Biskupstwa w Przemyślu-suplement) (AGBP), sygn. 30.
25. APPc: APP AGBP, sygn. 32.
26. APPd: APP AGBP, sygn. 35.
27. APPe: APP AGBP, sygn. 40.
28. APPf: APP AGBP, sygn. 52.
29. Ars dictandi. https://de.wikipedia.org/wiki/Ars_dictandi
30. B[artoszewicz], Jul. (1867). Szumlański (Onufry), biskup unicki przemyski. W *Encyklopedia Powszechna* (T. 24). Warszawa, 786–787.
31. Biskupi Przemyscy i Samborscy (Ostatnie Stebelskiego prace z autografu wydał, wstępem i przypisami objasnił Dr. W. Seredyński). (1878). W *Scriptores Rerum Polonicarum*, 4. Krakow, 318–325. <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=mdp.39015035949315&seq=335>
32. Welykyj, A. (ред.). (1957). *Congregationes Particulares Ecclesiam Catholicam Ucrainae et Bielarusjae spectantes. Vol. 2: 1729–1862*. Romae.
33. Intitulatio. <https://de.wikipedia.org/wiki/Intitulatio>
34. Šeptyckyj, A. (Coll.). (1968). *Monumenta Ucrainae historica. Vol. 6: 1729–1773*. Romae.
35. Nabywaniec, S. (1995). *Unicy biskupi przemyscy w latach 1610–1991*. Rzeszów.
36. Niesiecki, K. (1841). *Herbarz Polski*, 8. Lipsk. <https://wielcy.pl/niesiecki/s/szumski/6199.php>
37. Niesiecki, K. (1845a). *Herbarz Polski*, 10. Lipsk. <https://books.google.pl/books?id=OY4aAAAAYAAJ&printsec=frontcover&hl=pl#v=onepage&q&f=false>
38. Niesiecki, K. (1845b). *Herbarz Polski*, 11. Lipsk. <https://wielcy.pl/niesiecki/s/szumlanski/10682.php/>
39. Skochylyas, I., Gil, A. (2014). Szumlański Józef, w zakonie Onufry (przed 1706–1762). W *Polski Słownik Biograficzny* (T. 49/3, zes. 202). Warszawa; Kraków, 352–356.
40. Sotkiewicz, A. (1873) Biskup. W *Encyklopedia Kościelna*: w 33 t. (T. 2: Baranek – Brzeskie biskupstwo). Warszawa. https://pl.wikisource.org/wiki/Encyklopedia_Kościelna/Biskup
41. Wereda, D. (2013). Szumlański Onufry OSBM. W *Encyklopedia Katolicka, XIX*. Lublin, 163.
42. Żychliński, T. (1879). *Złota księga szlachty polskiej*. Rok 1. Poznań.
43. Żychliński, T. (1883). *Złota księga szlachty polskiej*. Rok 5 (Tablice genealogiczne (Szumlańscy)). Poznań.

References

1. Bozhieyu milostyu. (1891). In *Entsiklopedicheskii slovar F. A. Brokgauza i I. A. Jefrona* (T. IV: Bitburg–Boskha). S.-Peterburg, 226. https://ru.wikisource.org/w/index.php?title=Страница:Encyklopedicheskii_slovar_tom_4.djvu/240&action=edit&redlink (in Russian).

22. Archiwum Narodowe w Krakowie. Oddział I: Akt staropolskich grodzkich i ziemskich, archiwów rodów i rodzin, kolekcji i zbiorów Zamek Wawel, zesp. Teku Schneidra, sygn. 1311, s. 291 (in Polish, in Latin).
23. *Archiwum Państwowe w Przemyślu* (APP), zesp. 142 (Archiwum greckokatolickiego Biskupstwa w *Przemyślu*), sygn. 9441 (in Ukrainian, in Polish, in Latin).
24. APP, zesp. 142 (Archiwum greckokatolickiego Biskupstwa w *Przemyślu*-suplement) (AGBP), sygn. 30 (in Polish, in Latin).
25. APP AGBP, sygn. 32 (in Polish, in Latin).
26. APP AGBP, sygn. 35 (in Polish, in Latin).
27. APP AGBP, sygn. 40 (in Polish, in Latin).
28. APP AGBP, sygn. 52 (in Polish, in Latin).
29. *Ars dictandi*. https://de.wikipedia.org/wiki/Ars_dictandi (in German).
30. B[artoszewicz], Jul. (1867). Szumlański (Onufry), biskup unicki przemyski. W *Encyklopedya Powszechna* (T. 24). Warszawa, 786–787 (in Polish).
31. Biskupi Przemyscy i Samborsecy (Ostatnie Stebelskiego prace z autografu wydał, wstępem i przypisami objasnił Dr. W. Seredyński). (1878). W *Scriptores Rerum Polonicarum*, 4. Krakow, 318–325. <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=mdp.39015035949315&seq=335> (in Polish).
32. Welykyj, A. (ред.). (1957). *Congregationes Particulares Ecclesiam Catholicam Ucrainae et Bielarusjae spectantes. Vol. 2: 1729–1862*. Romae (in Italian, in Latin).
33. *Intitulatio*. <https://de.wikipedia.org/wiki/Intitulatio> (in German).
34. Šeptyckyj, A. (Coll.). (1968). *Monumenta Ucrainae historica. Vol. 6: 1729–1773*. Romae (in Italian, in Latin).
35. Nabywaniec, S. (1995). *Unicy biskupi przemyscy w latach 1610–1991*. Rzeszów (in Polish).
36. Niesiecki, K. (1841). *Herbarz Polski*, 8. Lipsk. <https://wielcy.pl/niesiecki/s/szumski/6199.php> (in Polish).
37. Niesiecki, K. (1845a). *Herbarz Polski*, 10. Lipsk. <https://books.google.pl/books?id=OY4aAAAAYAAJ&printsec=frontcover&hl=pl#v=onepage&q&f=false> (in Polish).
38. Niesiecki, K. (1845b). *Herbarz Polski*, 11. Lipsk. <https://wielcy.pl/niesiecki/s/szumlanski/10682.php/> (in Polish).
39. Skochylyas, I., Gil, A. (2014). Szumlański Józef, w zakonie Onufry (przed 1706–1762). W *Polski Słownik Biograficzny* (T. 49/3, zes. 202). Warszawa, Kraków, 352–356 (in Polish).
40. Sotkiewicz, A. (1873) Biskup. W *Encyklopedja Kościelna*: w 33 t. (T. 2: Baranek – Brzeskie biskupstwo). Warszawa. https://pl.wikisource.org/wiki/Encyklopedja_Kościelna/Biskup (in Polish).
41. Wereda, D. (2013). Szumlański Onufry OSBM. W *Encyklopedya Katolicka*, XIX. Lublin, 163 (in Polish).
42. Żychliński, T. (1879). *Złota księga szlachty polskiej*. Rok 1. Poznań (in Polish).
43. Żychliński, T. (1883). *Złota księga szlachty polskiej*. Rok 5 (Tablice genealogiczne (Szumlańscy)). Poznań (in Polish).

*Стаття: надійшла до редакції 08.12.2025
прийнята до друку після рецензування 13.01.2026
опублікована (оприлюднена) 29.05.2026*

Стаття та будь-який пов'язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International (CC BY-NC-ND 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).